

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1006>

Geliş Tarihi: 03.12.2016

Kabul Tarihi: 31.12.2017

ANLAMBİLİM TEORİLERİNDEKİ TEMEL VE YAN ANLAM KAVRAMLARI VE ANLAMBİLİM-ÇEVİRİBİLİM İLİŞKİSİ

Evren BARUT*
Mehmet Cem ODACIOĞLU**

Öz

Bu çalışma anlambilim teorilerindeki düz ve yan anlam kavramlarını ele almakta ve anlambilimin çeviribilim açısından yerini sorgulamaktadır. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle Ferdinand De Saussure'un yapısal dilbilim üzerine çalışmalarından yola çıkılarak, bununla ilgili "gösteren", "gösterilen", "gönderge", "gönderim" ve "mana" gibi bazı kavramlar okuyucuya tanıtılmıştır. Düz ve yan anlam kavramlarını iyi anlayabilmek için, bu noktaların kavramların incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca, düz ve yan anlam kavramlarıyla ilgili bilim insanlarının kuramları yukarıdaki kavramlar açıkça bir şekilde anlaşılırsa anlam kazanabilir. Bu noktalar ve kavramlar çeviribilim anlambilim arasındaki ilişkinin anlaşılması açısından da önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anlambilim, düz anlam, yan anlam, Saussure, gösteren, gösterilen, anlam, gönderge, gönderim, çeviribilim.

Concepts of Denotation and Connotation in Semantic Theories and the Relationship Between Semantics and Translation Studies

Abstract

This paper aims to deal with the concepts of denotation and connotation in semantic theories and question the position of semantics in terms of translation studies. In this context, the study first introduces the reader theories regarding denotation and connotation in relation to Ferdinand De Saussure's research upon structural linguistics

* Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Çeviri ve Kültürel Çalışmaları Bölümü.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü.

as well as concepts such as “signifier”, “signified”, “referrant”, “reference” and “sense.” To understand concepts of denotation and connotation well, these concepts must be investigated. Besides, it is thought that theories of scholars related to denotation and connotation are meaningful if above mentioned concepts are understood clearly. These concepts are also of importance to understand the relation between semantics and translation studies.

Key Words: Semantics, denotation, connocation, Saussure, signifier, signified, sense, referrant, reference, translation studies.

Giriş

Dilbilim (linguistics) ve anlambilim (semantics) alanlarında anlam sorunsalı şimdiye kadar bu alanda birçok eserler ortaya koyan bilim insanları tarafından ele alınmıştır. Bilim insanları bu konuya açıklık getirmek için anlam sorunu hakkında teoriler ortaya koymuşlardır. Bu yazının kaleme alınmasının amacı, anlambilim teorilerindeki temel anlam (denotation) ve yan anlam (connotation) konularını incelemek ve çeviribilim açısından anlambilimin yerini sorgulamaktır. Bu bağlamda çalışmada temel anlam ve yan anlam hakkındaki teorilere giriş yapılacaktır. Temel anlam ve Yan anlam konuları irdelenirken başlıca giriş yapılacak konular arasında Ferdinand De Saussure ve anlambilim teorileri, gösteren (signifier), gösterilen (signified), gönderge (referrant), gönderim (reference) ve mana (sense) kavramları bulunmaktadır. Zira temel anlam ve yan anlam kavramlarını derinlemesine anlayabilmek için dilbilim ve anlambilim alanındaki bu temel kavramlar incelenmelidir. Temel ve yan anlam konuları hakkında bilim insanlarının teorilerinin yukardaki kavramlar anlaşıldıkça mana kazanacağı düşünülmektedir. Çünkü gösteren ve gönderimin temel anlam; gösterilen ve mananın yan anlam üzerindeki etkileri ve göndergenin dinleyiciyi zihinsel olarak nasıl etkilediği yazının devamındaki bölümlerde irdelendikçe daha açık görülecek ve okuyucunun zihninde daha iyi yer edecektir. Ayrıca söz konusu bu kavramlar anlambilim-çeviribilim ilişkisinin daha somut olarak görülebilmesi açısından da önemlidir.

Ferdinand De Saussure ve Anlambilim Teorileri

Dilbilimde anlam sorununun geçmişı Eski Yunan’dan günümüze değin tartışılmalıdır. İlk defa Platon’un Kratylos diyalogunda kelimeler ve anlam ilişkisi meselesi dile getirilmiştir. Aslında çağdaş dilbilimin kurucusu Ferdinand De Saussure’ün 20. yüzyılda ortaya attığı anlambilimde işaretler teorisi Kratylos diyalogundaki ele alınan konuyla bağdaşmaktadır (Aksan, 1995). 20. yüzyılın

Anlambilim Teorilerindeki Temel ve Yan Anlam Kavramları ve Anlambilim- Çeviribilim İlişkisi

başlarında dilbilime damgasını vuran Ferdinand De Saussure dilin bir sistemi olduğunu öne sürerek yapısalcı bir anlayışla dilbilimi incelemiştir. Antik ve Orta Çağ'da yapılan dil çalışmaları dili bir bütün olarak ele almamış olsa da Saussure dili bir bütün olarak değerlendirmiş ve buna göre yaklaşımlar getirmiştir. 20 yüzyılın başlarında Cenevre Üniversitesi'nde dilbilim dersleri veren Saussure'un ders notları daha sonraları öğrencileri tarafından Genel Dilbilim Dersleri adı altında bir araya getirilerek bu alanda çalışmalarını sürdürenlerin hizmetine sunulmuştur (Onan, 2012: 233). Saussure dilbilim çalışmaları sırasında anlambilimine önemli teoriler kazandırmıştır. Saussure'un anlambilim teorilerine model olan kavram anlam üçgeni olarak da bilinen anlam şemasıdır. Anlam üçgeninin en önemli özelliği daha önceden gösteren (signifier) ve gösterilen (signified) olarak ifade edilen modele gönderge (referrant) kavramını eklenmesidir (Akşehirli, 2004: 17, 18).

F. De Saussure'un anlambilim ile ilgili ortaya koyduğu bu yöntemle dilbilim alanında bir bilgi kuramı yarattığı söylenebilir. Bu bilgi kuramı sayesinde Saussure'un ardından gelen dilbilimciler onun yöntem ve kuramını farklı yönlerden değerlendirme fırsatı da bulmuşlardır. Saussure'e göre bir sistemi olan dil; toplumla birlikte meydana gelmiş ve dile ait kelimeler toplumun ihtiyaçları doğrultusunda doğmuştur. Toplumun ihtiyaçlarına göre ortaya çıkan dil aslında bir göstergeler dizgesidir. Saussure'e göre, dil toplumla birlikte gelişir ve toplumun dokusu, dilin ortaya çıkışı ve kelimelerin işaret ettikleri anlamların belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Saussure ile birlikte anlambilimine kazandırılan anlam üçgeni içinde bulunan kavramlar, dilbilimciler tarafından farklı dönemlerde farklı kelimelerle ifade edilse de kavramların odağı hep aynı merkezde kalmıştır. Kişilerin arasındaki diyalogda zihinde bir kelimenin karşılığını bulması göstergenin tasarımı olarak ifade edilmiştir. Diyalog esnasında bir kavramı işaret eden "gösteren", kavramı zihinde algılamayı sağlayan işitim imgesine "gösterilen" ve bu kavramın bütününe belirtmek için "gösterge" sözcüğü kullanılmıştır (Köktürk & Eyri, 2013: 130).

Anlambilim kelime ve cümle olarak iki farklı düzeyde anlamı inceler. Dilbilim ve anlambilim arasındaki ilişki ise literatürde sözcük anlambilimi olarak ele alınmaktadır. Saussure'e göre anlambilim teorilerinde kelimelerin anlam kazanması insan zihnindeki çağrışımların neticesinde meydana gelmektedir. İnsanlar kendisine gösterilen kelimeyi anlamlandırmak için

zihninde daha önceden bulunan tecrübeleri ve düşünceleri arasında bir ilişki kurmayı seçer. Benzerlik, zıtlık, yakınlık, sıklık, zaman ve mekân ilişkisi kurma çağrışım ilkelerinin en temel özellikleri olarak dilbilime ve böylece anlambilime kazandırılmıştır (Erden, 2011: 987). Saussure sözcüğü bir kavramla işitsel bir imgeyi bileştiren unsur olarak ifade etmektedir. Bu faktörler birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve birbirinden ayrılması söz konusu olamaz (Saussure, 2014). Anlam, işitsel ve imgesel unsurların birleşerek dinleyicinin zihninde sözcüğün karşılığında oluşmaktadır. Bu işitsel ve imgesel unsurlar sonucu ortaya çıkan göndergesel ifadeler dinleyicinin zihninde sözcüğe dayalı olarak temel ve yan anlam oluşmasına ve yine sözcüğe dayalı tasarımlar ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Özellikle temel anlama vurgu yapmak için Wittgenstein kelimenin anlamının onun dildeki kullanımı olduğunu söylemiştir (Aksan, 2009).

Gönderim (Reference) ve Mana (Sense)

Yukarıda anlambilim teorileri incelenirken kelimelerden ve dilde kelimelerin anlamı nasıl kazandıklarından söz edilmiştir. Kelimenin anlam bulması için üç temel unsura ihtiyaç vardır göndergesel unsur yani kelime, dinleyicinin zihni ve işitsel ve imgesel unsurlar. Bu unsurların bir araya gelmesiyle kelimelerin anlamlarını kazandıkları görülmektedir. Ancak, söyleyicinin kullandığı bir kelimenin kavramının temel veya yan anlam nezdinde hangi anlama gönderim yaptığı ayrı bir inceleme konusudur. İşte bu noktada gönderim (reference) ve mana (sense) arasındaki farkın iyi kavranması gerekmektedir. Çünkü dinleyicinin kelimeleri anlamlandırması, aslında dinleyicinin o kelimeye ilişkin zaman, mekân, bağlam ve içerik temelinde zihninde yaptığı anlık beyin jimnastiği sonucunda ortaya çıkmaktadır. Anlamın oluşmasına ilişkin süreç en zarif tarzıyla Gottlob Frege'nin gönderim (reference) ve mana (sense) teorisinde ele alınmıştır. “Anlamı ne meydana getirir? Anlam, dile özgü bir nitelik midir yoksa zihnin katkılarıyla mı oluşur?” ve “Anlamı bulanıklıktan kurtaran unsurlar nelerdir?” gibi dilbilim, psikoloji ve felsefe alanlarını da ilgilendiren temel sorular Frege'nin teorisine yanıt bulmaktadır (Abdellah, 2003: 1, 2).

Gönderim, bir kelime ile bu kelimenin gerçek dünyada işaret ettiği varlık arasındaki ilişkiyi tanımlar. Yani, bir dile ait kelime veya cümle gibi dilsel unsurlar ile dilsel olmayan ancak varlığı tecrübeyle bilinen dünyasal kavramlar arasındaki bağlantıdır. Gönderim kavramı, Frege'nin gönderim-mana olarak ele aldığı teoride de görüldüğü üzere mana ile birlikte incelenir (Akşehirli, 2004:

143). Lyons'a göre gönderim, bir ifade ve bu ifadenin özel bir sesletim (utterance) ile işaret etmek istediği anlatım arasındaki ilişkidir. Daha sonraları ise açıklamasını gerekçelendirmek üzere Ogden ve Richards'a atıfta bulunarak, bir kelime veya ifadenin kendisinin ve bir kelime veya ifadenin gönderiminin nesnelere ve dış dünyadaki "olgular" arasındaki ilişkisine vurgu yapmak için kelime veya ifade ve gönderim arasındaki arabulucu niteliğinde ortaya konulan "gönderge"yi de söylemlerinde kullanmıştır. Buradaki arabulucu sözcüğünü kelime veya ifade ve gönderge arasındaki bir ilişki olarak değerlendirilirse Lyon'un tanımını formüle ederken Ogden ve Richards'tan faydalandığını açıkça anlaşılabilir (Szöcz, 2012: 2).

Palmer gönderimi tanımlarken, kelime ve cümle gibi dilbilimsel unsurlar ve dilbilimsel olmayan gerçek dünya arasındaki ilişki olarak ifade etmektedir (Palmer, 1981: 30). De Swart, anlam teorisinde gönderimin dünyadaki "eşya, bireylerin mülkleri, bireyler arasındaki ilişkiler, olaylar ve durumlar" gibi tüm her şeye atıfta bulunan kelimeler olduğunu vurgular. Bununla birlikte, gönderim teorisi anlamın bilinmesi ve anlaşılmasını içeren psikolojik süreçler ve bu bilginin beyinde nasıl saklandığı gibi konulara açıklık getirmeyi hedeflemez (De Swart, 1998: 6, 7). Keith Allan, "Doğal Dil Anlambilim" kitabında, gönderim tanımını temel anlam (denotation) ile paralel olarak yapar. Allan'a göre gönderim ve temel anlam dildeki ifadeler, dünyadaki karşılıkları ve ifadenin konuşulduğu zaman ile aynı oranda ilişkilidir. Allan "gönderim" ve "temel anlam" arasında diğer bilim adamları gibi açıkça ayırım yapmaz, üstelik kendisi bu anlamdaki kararlılığını Frege'nin "Über Sinn und Bedeutung"¹ adlı eserini "Temel Anlam ve Mana" diye çevirerek bunu göstermiştir. Gönderim kavramının en genel geçer ve kabul edilebilir tanımı ise John I. Saeed tarafından yapılmıştır. Saeed'e göre, dilin gerçek dünyayı yakaladığı ilişki genellikle gönderim ile gerçekleşir (Szöcz, 2012: 1).

Gönderim kavramını ele aldıktan şimdi biraz da anlambilim teorilerinde mana (sense) kavramına değinmek gerekmektedir. Mana kavramını dilbilimciler farklı pencerelerden yorumlasalar da aslında hepsi benzer tanımlar etrafında buluşmuşlardır. Biraz daha somutlaştırma gerekirse, örneğin "kedi" kelimesi anlam bakımından iki açıdan değerlendirilebilir. Bunlardan birincisi dünyadaki nesnelere hangileri için "kedi" kelimesinin kullanılabileceği ve böylece "kedi" kelimesinin gönderimidir. İkincisi ise "kedi" kelimesinin "kaplan, aslan

¹ "Mana ve Gönderim Hakkında" (On Sense and Reference) adlı eserin Almanca ismidir.

veya köpek” gibi kelimelerle karşılaştırılarak bunlardan hangisine “kedi” kelimesinin uygulanabileceğinin karar verilmesidir. Buna göre “Kedi” kelimesi bazı nesnelere uygulanabilir bazılarına ise uygulanamaz. Bu durum söz konusu formun manasını ortaya koymak için geçirilen süreçlere açıklık getirmekte ve manayı açıklamaktadır. Bazı anlambilimciler içlem (intension) ve manayı aynı olarak kabul ederler. Frege’ye göre mana bir nesneyi işaret eden ifadenin, gönderimde bulunduğu nesneyi sunuş biçimidir (Akşehirli, 2004: 162).

Frege’nin teorisinde mana kavramı çok önemli bir konudur; çünkü bu kavram olmaksızın teoriye birçok eleştiri yapılabilir (Abdellah, 2003: 2). Lyons, mana hakkındaki görüşlerini daha çok bilişsel ve betimsel anlamlandırma üzerinden yaparak gönderim ve mana arasındaki ayrımı ortaya koymuştur. Bu görüşünü desteklemek için ise Frege’nin ünlü “Sabah Yıldızı” ve “Akşam Yıldızı” örneğinden yola çıkar. Aslında burada iki ayrı yıldız verilen isim gibi görünen bir durum ortaya çıkmaktadır, ancak biz bu iki ifadenin de göndergesinin aynı nesneye yani Venüs gezegenine ait olduğunu bilmekteyiz. Lyons mana ile ilgili daha deneysel bir tanımlama yapar ve özetle “mana, dildeki sözcük veya ifadeler arasında onların gerçek göndermeleriyle ilişkileri düşünülmesizden ortaya çıkan anlamı temsil eder” der (Szöcz, 2012: 5). Palmer’e göre mana, dilbilim öğelerinin (çoğunlukla sözcükler) kendi aralarındaki karmaşık ilişkileri ile alakalı olup; yalnızca dilbilim içerisindeki bağıntılarla ilişkilendirilebilir. Palmer gönderim ve mana arasında çok keskin ayrım olmadığını ancak bu ayrımın gerçek dünya ve dil arasındaki ayrımdan meydana geldiğini söylemektedir (Palmer, 1981: 21, 33).

Saeed’e göre mana kavramı, ifadeyi anlamamızı sağlayan unsurdur ve anlam ifadenin herhangi bir zamanda özellikle kişisel olarak alıntılanmasıyla kullanılır. Buna göre, bir ifadenin anlamı onun mana ve gönderiminden yola çıkarak anlaşılır. Saeed, “kelime sistemi ile unsurlar arasındaki anlambilimsel bağlantı bunların mana’sı veya anlamının bir görünümüdür” der. Burada ilginç olan Saeed’n “ilgi” veya “ilişki” terimleri yerine “anlambilimsel bağlantı” kavramını kullanmasıdır, böylece ilk defa gönderim ve mana tanımlamasında anlambilimden bahsetmeye başlamıştır (Szöcz, 2012: 7). Gamut, Frege’nin anlam teorisindeki gönderim ve manayı açıklarken, “gönderim bir varlıktır, mana ise bu varlığın sunum biçimidir” der. Gamut aynı zamanda “mana, gönderimin çeşitli koşullar altında belirlenmesi sayesinde adeta bir ölçüt gibi ortaya çıkmaktadır” der (Abdellah, 2003: 2).

Temel Anlam (Denotation) ve Yan Anlam (Connotation)

Dilbilim kavramları arasında temel anlamın² (denotation) literatürde yer alan tanımı bir kelimenin sözlük anlamı olarak ta bilinir (Klein, Salow, & Christiansen, 2000: 1). Temel anlam tanımı yapılırken dilbilime ait bir işaretin “düz anlamlı”, “açık” veya “ortak algıya sahip” anlamı olarak betimlenir. Dilbilimsel işaretler bakımından temel anlam bir kelimenin sözlükte karşılık bulduğu anlamı kasteder. Sanat tarihçisi Erwin Panofsky “bir görsel imajın temel anlamı her kültürden izleyici için tüm zamanlarda aynı imajı tasvir edecektir” der (Chandler, 2007: 138). Ünlü dilbilimci Saussure, işaretlerin (signs) düz anlamsal işlevi üzerine yoğunlaşmıştır. Temel anlam ile aslında kastedilen olgu ortak algı ve işaretlerin açık anlamıdır (Seiler, 2014: 6).

Temel anlam bir sözcüğün yan anlamına (connotation) karşılık olarak nesnel, sözlüksel ve kelimenin herkes tarafından duyulur duyulmaz kabul gören ilk anlamını ifade eder (Akşehirli, 2004: 50). Kelimelerin ve diğer olayların yalın veya belirgin anlamı bahsi geçen olgunun temel anlamıdır. Örneğin Barbie bebek denince herkesin aklına ABD’de ilk defa 1959 yılında üretilen boyu 30 cm civarındaki bir oyuncak bebek akla gelir (Berger, 2004: 17). Anlambilim içerisinde bilişsel (cognitive) veya göndergesel (referential) anlam olarak ta bilinir. Mantık bilimi temel anlamı bir kavramın kapsamı giren tüm nesnelere uygulanabilmesi olarak açıklar. Bu yüzden bir kavramın kapsamı ve temel anlam birbiriyle özdeş olarak kullanılabilir. Kavramın kapsama alanı ve temel anlam, kavramlaştırmanın yerine somutlamayı yani bir teşhisi kapsar. Diğer bir deyişle, sözcüğün temel anlamında kullanılması o sözcüğün potansiyel göndergelerinden birinin tanımlanması anlamına gelir. Konuya açıklık getirmek için “Kuş” örneğini ele alalım. Mesela “Kuş” sözcüğünün potansiyel göndergesi, “KUŞ” ’un kapsamına giren tüm nesnelere. Yani kuş çeşitlerinden bazılarını sayarsak, muhabbet kuşu, papağan, arı kuşu, bülbül, güvercin gibi kuş familyasındaki birçok canlı genel olarak “KUŞ” kapsamına girmektedir (Akşehirli, 2004: 62).

Yan anlam teriminin İngilizcesi olan “connotation” kelimesi latince kökenli olup “connotare” kelimesinden türetilmiştir. Latince kökeninde bu kelime “bir şeyle bağdaştırmak” anlamındadır ve sözcüklerin kültürel bağlamda anlamlandırılabilirliğine atfedilmiştir. Bir kelimenin yan anlamı ona ilişkin sembolik, tarihi ve duygusal konulardan etkilenebilir (Berger, 2004: 16). Yan

² Ayrıca bkz. Vardar (2001).

anlam terimi dilbilimsel işaretlerin sosyo-kültürel ve “kişisel” birleşimine (ideolojiler, duygular) atıfta bulunarak kullanılır. Bunlar genellikle yorumlayıcının sınıfı, yaşı, cinsiyeti, ırkı gibi durumlara göre değişir. İşaretler genelde çok-anlamlı olup temel anlam ve yan anlam kazanmak için daha çok yoruma açıktır (Essays, 2013: 6).

Bir sözcüğün yan anlamı (connotation) temel anlamın (denotation) yanında o kelimenin çağrıştırdığı diğer anlam veya anlamlardır. Sözcüğün yan anlamının ortaya çıkması bireylere, gruplara ve durumun bağlamına göre değişmekte olan ikinci dereceden önsezi ve ilhama göre şekil alan anlamlardır. Literatürde yan anlam ilk defa Batı kültüründeki Port Royal mantıkçıları tarafından ortaya atılmıştır. John Stuart Mill ise yan anlam ile temel anlam ayrımını bugün anlaşıldığı şekliyle yapılmıştır. Mill’e göre, yan anlam dilbilimsel bir işaretin (sign) duygusal değerlerinin toplamı olarak ifade edilir. Yan anlam, bir dilbilimsel işaretin temel anlamı dışında çağrıştırdığı her şey demektir. Özetle bir sözcük, bireysel, toplumsal ve doğal sebeplerle yan anlam kazanırlar. Yan anlamlar serbest çağrışım özelliğine sahiptir ve bilinçli olmayan bir mantık sisteminden geçerek anlam kazanırlar. Buna göre sözcüklerin yan anlam kazanmasında dört temel unsur belirleyici olmaktadır. Bunlar; insan psikolojik yapısı, sosyal çevre, bireysel yaşam tarzları, kelime ve cümleler arasındaki ilişkiler yani dil içi bağlamdır (Akşehirli, 2004: 50).

Görüldüğü üzere bazı durumlarda birçok sözcük temel anlamlarının yanında ekstra anlamlar kazanabilir. Yan anlamlar bir sözcüğün anlam heybesinde ona eşlik ederler ve sözcüğün bağlamına göre ortaya çıkarlar. Yan anlamlar her zaman durumlara işaret ederler ve olumlu veya olumsuz anlam kazanabilirler. Sözcüklerin yan anlamları bize onların neyi tarif ettiğini anlatarak yazarın durumlar hakkında ne hislerini ortaya koyar. Yan anlam kavramını somutlaştırmak için, “kara giyimliler” örneğinden gidelim. “Kara giyimliler” örneğinde yazar gizlilik ve otoriterlik imasında bulunmaktadır. “Kara” sözcüğü burada gece, tehdit ve kötülük gibi olumsuz anlamları ima eder, buna ek olarak “kara giyim” aynı zamanda ciddiyet, resmîlik, olgunluk veya mafya gibi anlamlarla da ilişki kurabilmektedir (Klein, Salow, & Christiansen, 2000: 2).

Yan anlam; işaretler ve hislerin bir araya gelerek meydana getirdiği etkileşimden dinleyicinin edindiği çıkarımdır. Bu noktada anlamlar işaretlerin öznel yorumlanmasına göre değişiklik göstermektedir (Seiler, 2014: 7, 8).

Anlambilim Teorilerindeki Temel ve Yan Anlam Kavramları ve Anlambilim-
Çeviribilim İlişkisi

Aşağıda temel anlam ve yan anlam arasındaki başlıca farkları gösteren tablo bulunmaktadır (Berger, 2004: 17).

Temel Anlam (*Denotation*) ve Yan Anlam (*Connotation*) Karşılaştırması

Temel Anlam (<i>Denotation</i>)	Yan Anlam (<i>Connotation</i>)
Düz/Yalın	Mecaz
Gösteren(ler)	Gösterilen(ler)
Açık	Çıkarımsal anlam
Tanım	Tahmine dayalı anlamlandırma
Gerçek Âlem	Hayal Âlemi

Temel anlam ve yan anlam sözcüğün anlamını tarif etmekte kullanılan başlıca iki yöntemdir. Temel anlam bir sözcüğün sözlükte bulunan açık ve yalın anlamını ifade ederken, yan anlam çoğu sözcüğün doğasında bulundurduğu olumlu ve olumsuz bağlantıların çeşitliliğini ifade eder. Temel anlam ve yan anlam arasındaki farkı anlayabilmek için tanımları ve kavramların kullanımını anlamak önemlidir. Ancak, terimlerin dilbilimsel ve mantıksal olarak iki farklı yolla kullanılması bu durumu daha karmaşık hale getirmektedir. Üstelik her iki kullanımın zihinde işlenmesi ve yine her iki kullanımın mantıklı ve eleştirel bir düşünmeye tabi olması işleri daha da zorlaştırmaktadır. Temel anlam ve yan anlam terimleri belli başlı kavramsal ayrımları içerir. Gösterenin işlevi, ifade, içerik, içeriğe göre dünyevi tecrübeler, gönderim ve bağlamı bunlardan bazıları olarak sayılabilir. Mantıksal ayırım bakımından yan anlam içerikle ya da içerik analizinin özel bir niteliğiyle özdeştir, temel anlam ise direkt olarak ifadeden başlayan göndergenin ya da göndergenin veya kavramın içeriğine ilişkin bağlantının diğer adıdır (Essays, 2013: 1).

Kelimelerde temel anlam ve yan anlam ayrımı yapmak için örneklerden gitmek faydalı olacaktır. Kelime bakımından “yılan” sözcüğünü ele alalım, kelimenin temel yani sözlük anlamı “Sürüngenlerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen, uzun hayvan”³ olarak geçer ve dinleyicinin zihninde canlanan ilk anlam budur. Ancak ifadenin yan anlamı da

³ TDK, Çevrimiçi “Güncel Türkçe Sözlük”,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5634b58b6a1ef1.28996735 Erişim Tarihi: 31.10.2015.

bulunmaktadır ve bu anlam söylendiği durum ve mantıksal bağlama göre “yılan” sözcüğünün kötü ve tehditkâr bir anlama gelebilir (Essays, 2013: 1).

“Anne” kelimesinden yola çıkılırsa, temel anlam bakımından kelimenin sözlükteki düz ve somut anlamı “Çocuğu olan kadın, ana, valide, koca karı, mader, nene, aba”dır.⁴ Yan anlamın “anne” kelimesine kazandırdığı anlamlar durum, his ve duygularla şekillenmektedir. Yani “anne” kelimesinin olumlu bir algısı vardır, bu algıda kazandırdığı his içerisinde sevgi ve saygı bulunmaktadır, aynı zamanda yan anlamda dinleyiciye kazandırdığı duygu güvenlik ve sıcaklıktır. Tüm bunların sonucunda “anne” kelimesinin olumlu bir yan anlamı ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte bazı sözcüklerin bağlama ve insanlara göre olumlu veya olumsuz yan anlamları olabileceği de akılda tutulmalıdır. Aynı sözcük insanların tecrübelerine göre farklı yan anlamlara sahip olabilir. Mesela, “Ali alışveriş yaparken tasarruf etmeyi sever” cümlesinde “tasarruf” kelimesi insanlara göre farklı algılanabilir. “A” kişisi buradaki tasarrufu “tutumluluk” olarak algılamak “B” kişi tasarrufu “cimrilik” olarak yorumlayabilir. Bu yorum farkı kişilerin sosyo-kültürel yapısı, dünyevi tecrübe ve inançlarına göre farklılık gösterir. Aynı durum “Ali çok çalışkandır” cümlesindeki “çalışkan” kelimesi için de geçerlidir. Burada “A” kişisi çalışkanlığı Ali’nin işine odaklandığı yönünde yorumlarken, “B” kişisi Ali’nin işiyle ilgili takıntısı olduğunu söyleyebilir (Tuzlak, 2010: 1, 2).

Sözcüklerin hem düz ve yalın olan temel anlamları hem de düşündüren ve izlenime dayalı yan anlamları vardır. “Mantar” kelimesi doğada yetişen bir bitkinin bilimsel adıyla kelimenin aynı zamanda bir hastalığı ifade eden yan anlamı da bulunmaktadır. Bazı durumlarda ise kelimelerin yan anlamlarının temel anlamları üzerinde fazla etkili olduğu durumlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, İngilizce “gay” kelimesinin temel anlamı “neşeli, şen, mutlu” iken, günümüzde sözcüğün yoğun bir şekilde eşcinsel eğilime sahip erkekleri temsil eden yan anlamının genel kullanımda temel anlamı önüne geçtiği görülmektedir (Essays, 2013: 5, 6).

Çeviribilim-Anlambilim İlişkisi

Bu kavramların açıklanmasından sonra bu bölümde dilbilimin önemli bileşenlerinden biri olan anlambilimin çeviribilim açısından yeri ve ikisi arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Çeviri pratiğinin uzman konumundaki

⁴ A.g.e.

Anlambilim Teorilerindeki Temel ve Yan Anlam Kavramları ve Anlambilim- Çeviribilim İlişkisi

çevirmen tarafından erek kültürde bir işlevi yerine getirmek üzere yapılan amaçlı bir eylem olduğunu ileri süren Vermeer'in Skopos, Mänttari'nin çeviriye ilişkin eylem kuramları gibi işlevi çeviri kuramlarının çevirinin salt dilsel bir aktarım olmadığı ayrıca kültürel bir aktarım olduğu yönüne vurgu yapmasına ve yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeviribilimde makro yaklaşımların geliştirilerek, çeviri sürecinin kültürel yönüne vurgu yapan kuramların ya da kuramsal yaklaşımların üretilmesine karşın çeviriye başarıyla gerçekleştirebilmek için çevirmenin önce kaynak metni anlayabilmesi gerekir. Zira Kaynak metnin kültürüne hâkim olmak çevirinin başarılması için tek başına yeterli değildir. Dolayısıyla çeviri salt dilsel bir aktarım olarak kabul edilmeyip aynı zamanda kültürel bir eylem olarak görülmesine rağmen salt kültürel bir aktarım da değildir. Bu nedenle her şeyden önce çevirmenin kaynak metni doğru anlamlandırıp erek metne doğru aktarabilmesi için kaynak dile belli oranda hâkim olması gerekir. Ayrıca çevirmen çeviri sürecinde anlamı oluşturan kaynak dildeki sözcükleri bilmeli ya da onları anlamlandırabilecek uzmanlıkta olmalıdır. Bunun için de kaynak dildeki sözcüklerin gösteren ve gösterileni, göndergesi ve neye gönderim yaptığı çevirmen tarafından bilinmelidir. Çoğu bilim insanı tarafından anlambilim araştırmaları ilk olarak akla sözcüklerin incelenmesini getirdiğinden kaynak odaklılıkla bağdaştırılır.

Newmark'a göre, anlambilimsel çeviri (semantic translation), kaynak dilin izin verdiği ölçüde anlambilimsel ve sözdizimsel yapıların kaynak metne benzer şekilde erek dile aktarılmasıken, iletişim çeviri ise kaynak metindeki okuyucuların kaynak metni okurken içine girdikleri atmosferin erek dilde de başarılmasıdır (Newmark, 1981: 39). Bu tanımlara bakılırsa, çeviri süreci ya kaynak odaklı ya da erek odaklıdır şeklinde bir çıkarım yapılabilir de, çeviri sürecinin aslında her iki çeviri yöntemini ya da eşdeğerlik türünü içinde barındırdığı ileri sürülebilir. Buna göre, erek odaklı çeviri yaparken bile anlamı oluşturan kaynak metindeki sözcüklerin bilmek ya da gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin farkında olmak gerekir.

Yapısal dilbilimle paralel şekilde Roman Jakobson *peynir*⁵ örneğini verir. Akustik olarak peynir dendiğinde veya bu sözcük seslendirildiğinde (gösteren), akla gösterilen, yani gösterenin gösterdiği kavram gelmektedir. Buna göre

⁵ Örnekler çoğaltılabilir (Kitap (gösteren, ses): Tdk'ya göre herhangi bir konuda yazılmış eser (gösterilen, kavram)).
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a490ee7abf059.26100326

yaşantımız boyunca peynir yememiş olsak bile sözcüğü biliyorsak göndergenin ne olduğu ve neye gönderim yapıldığını bilebiliriz (bkz. Munday, 2012). Bu durumda eviri de gerekleēebilir. Ancak göndergenin, gösteren ve gösterileni bilinmezse sözcüğün karşılık geldiği olgu da bilinemez ve dolayısıyla erek dile tam bir doğru aktarım gerekleēemez. Bu nedenle anlambilimsel çalışmaları sadece dilsel aktarım düzeyinde incelemek çağımızın eviri anlayışına ters düşmektedir. eviribilimciler bu nedenle anlambilimsel araştırmaları daha makro düzeyde ve dilsel ve kültürel yaklaşımları birbirine entegre ederek yürütmelidir. Bununla paralel Şekilde Miaomiao'ye göre anlamsal ve iletişimsel eviri aslından birbirinden ayrılamaz, bu her ikisi arasında kesişen noktalar olabilir. Söz gelimi, kaynak metindeki bilgi bütün insanlığa ait bir bilgiyse ve herhangi kültüre özgü bir sözcük barındırmıyorsa, bilgi içeriği hem kaynak hem erek kültür için eēit öneme sahiptir ve bu nedenle erek okuyucuların evrensel bilgiye duydukları ilgi kaynak okuyucularla aynı olabilir. Bu durumda hem sözcüksel aktarımı akla getiren anlambilimsel eviri hem de kültür aktarımını akla getiren iletişim eviri stratejisi eviri sürecinde aynı anda kullanılabilir (Miaomiao, 2014: 28).

Cheese (signifier) > Food made from milk, which can be firm or soft and is generally yellow or white in colour (signified, concept)

Peynir (gösteren, ses) > Maya ile katılaştırılarak sütten elde edilen ve birçok türü olan besin⁶ (gösterilen, kavram)

Sonuç

Dilbilim ve anlabilim teorilerindeki temel meselelerden birisi anlam sorununa açıklık getirmektir. Anlam sorununa ışık tutmayı hedefleyen Ferdinand De Saussure'e göre dil bir sisteme sahiptir. Saussure, dilin toplumla birlikte meydana geldiğini, toplumla geliştiğini ve sözcüklerin toplumların ihtiyaçları doğrutusunda ortaya çıktığını ifade etmektedir. Dil aslında bir göstergeler dizgesidir, göstergeler ise bir varlığa dilbilimsel işaretlerle (sesler, sözcükler, vb.) anlam yükleyerek oluşturulmaktadır. Saussure'e göre toplumun dokusu, dilin ortaya çıkışı ve kelimelerin işaret ettikleri anlamların belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bireylerin arasındaki diyalogda işaretlerin zihinde anlam bulması göstergenin tasarımı olarak ifade edilmiştir.

6

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a40120ec05c06.75552486

Anlambilim Teorilerindeki Temel ve Yan Anlam Kavramları ve Anlambilim- Çeviribilim İlişkisi

Diyalog esnasında bir kavramı işaret eden “gösteren”, kavramı zihinde algılamayı sağlayan işitimi imgesine “gösterilen” ve bu kavramın bütünü belirtmek için “gösterge” sözcüğü kullanılmıştır. Birey sözcüğü anlamlandırmak için zihninde daha önceden bulunan tecrübe ve düşünceleri arasında bir ilişki kurmayı seçer. Benzerlik, zıtlık, yakınlık, sıklık, zaman ve mekân ilişkisi kurma gibi en temel özellikler çağrışım ilkeleri olarak dilbilime ve böylece anlambilime kazandırılmış olur. İşitsel ve imgesel unsurlar birleşerek dinleyicinin zihninde sözcüğün anlamını oluşturmaktadır. Bu işitsel ve imgesel unsurlar sonucu ortaya çıkan göndergesel ifadeler yani anlamlar, dinleyicinin zihninde sözcüğe dayalı olarak temel ve yan anlam oluşmasına yol açmaktadır.

Sözcüğün anlam kazanması için üç temel ihtiyaç vardır, bunlar göndergesel unsur (kelime), dinleyicinin zihni, işitsel ve imgesel unsurlar. Bu unsurların bir araya gelmesiyle kelimelerin anlamlarını kazandıkları görülmektedir. Ancak, sözcüğün temel veya yan anlamlardan hangisine gönderim yaptığı ayrı bir inceleme konusudur. İşte bu noktada gönderim (reference) ve mana (sense) kavramları önem kazanmaktadır. Sözcüklerin anlam kazanması, aslında dinleyicinin o kelimeye ilişkin zaman, mekân, bağlam ve içerik temelinde zihninde yaptığı anlık beyin jimnastiğinin sonucuna bağlıdır. Bazı dilbilimciler gönderim tanımını temel anlam (denotation) ile paralel olarak yapmaktadır. Buna göre gönderim ve temel anlam dilbilimsel öğelerin dünyadaki karşılıkları ve bu öğelerin konuşulduğu zaman ile aynı oranda ilişkilidir. Mana kavramı ise dildeki sözcük veya ifadelerin gerçek dünyada temsil ettikleri göndergeleriyle ilişkileri düşünülmezsizin ortaya çıkan yan anlamı (connotation) temsil eder. Mana kavramı, ifadeyi anlamamızı sağlayan unsurdur ve anlam ifadenin herhangi bir zamanda özellikle kişisel olarak analiz edilmesiyle ortaya çıkar. Buna göre, dilbilimsel bir ögenin anlamı onun mana ve gönderiminden yola çıkarak anlaşılır da diyebiliriz.

Temel anlam; dilbilimsel bir işaretin “düz”, “açık” veya “ortak algıya sahip” anlamı olarak betimlenir. Dilbilimsel işaretler bakımından temel anlam bir kelimenin sözlükte karşılık bulduğu anlamı kasteder. Bir sözcüğün temel anlamı; nesnel, sözlüksel ve kelimenin herkes tarafından duyulur duyulmaz kabul gören ilk anlamıdır. Bir sözcüğün yan anlamı temel anlamın yanında o kelimenin çağrıştırdığı diğer anlam veya anlamlar olarak ortaya çıkmaktadır. Sözcüğün yan anlamı bireylere, gruplara ve durumun bağlamına göre

değişmekte olan ikinci dereceden duygu ve ilhama göre Şekil almaktadır. Bir kelimenin yan anlamı, ortaya çıktığı duruma ilişkin sembolik, tarihi ve duygusal konulardan etkilenebilir. Yan anlam terimi dilbilimsel işaretlerin sosyo-kültürel ve “kişisel” birleşimine (ideolojiler, duygular) atıfta bulunarak kullanılır. Bunlar genellikle yorumlayıcının sınıfı, yaşı, cinsiyeti, ırkı gibi durumlara göre değişir. Yan anlam, dilbilimsel bir işaretin temel anlamı dışında çağrıştırdığı her Şey demektir. Özetle bir sözcük, bireysel, toplumsal ve doğal sebeplerle yan anlam kazanırlar. Yan anlamlar serbest çağrışım özelliğine sahiptir ve bilinçli olmayan bir mantık sisteminden geçerek anlama sahip olurlar. Her kelimenin birden çok yan anlamı olabilir. Diğer yandan, aynı durumlar altında olsa bile bir kelimenin yan anlamı bireyler için farklı yan anlamlar çağrıştıracaktır.

Temel ve yan anlam kavramlarının yukarıdaki açıklamalar bağlamında değerlendirilmesi dilbilim ve anlambilim teorilerindeki anlam sorunsalının çözümüne de ışık tutabilir. Yukarıdan da anlaşılacağı üzere kelimelerin dil sisteminde anlam kazanmasında kişisel özellikler, söylem ve bağlam oldukça önemlidir. Dil sisteminde kelimeler tek anlamlı düşünülemez. Her kelimenin temel ve yan olmak üzere birden çok anlamı vardır. Kelimelerin anlam kazanma süreçlerini ise birçok unsur etkilemektedir. Temel anlam ve yan anlam kavramlarına ilişkin teoriler kelimelerin anlam kazanmasına ilişkin süreçleri açıklığa kavuşturmak için geliştirilmiştir. Anlambilim alanında anlam sorununa çözüm ararken unutulmaması gereken en önemli husus, dilin toplum ihtiyaçlarına göre Őekillenen bir sistemi olduğudur. Buna göre; toplumun ihtiyaçlarına göre Őekillenmekte olan dil canlı bir süreçten geçmektedir. Dolayısıyla, toplumu oluşturan unsurun birey olduğu ve dilbilimsel öğelerin bireysel ihtiyaçlar sonucunda anlam kazandığı asla unutulmamalı, sözcüğün temel ve yan anlam kazanmasına ilişkin süreçler bu düstura göre değerlendirilmelidir.

Çalışmanın son bölümünde çeviribilim anlambilim ilişkisine de değinilmiş ve yapısalcı dilbilim görüşüne paralel bir perspektiften bakılmaya çalışılmıştır. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısı itibariyle ortaya çıkan çeviri kuramları çevirinin kültürel boyutuna vurgu yaparken, çevirinin salt dilsel bir aktarım olmadığını aynı zamanda kültürel bir aktarım olduğunu ileri sürmüştür. Bu görüş hemen herkesçe ve bu makalenin yazarlarının da kabul ettiği bir görüş olmasına rağmen, çevirmenin kültür uzmanı konumunda kültürel aktarım yaparken önce kaynak metni anlaması gerektiği ve bu nedenle anlambilimsel bilgiye sahip olması gerektiği de çalışmada açıklanmaya

Anlambilim Teorilerindeki Temel ve Yan Anlam Kavramları ve Anlambilim- Çeviribilim İlişkisi

çalışılmıştır. Anlambilimsel bilgiye sahip olmanın ön koşulu ise çevirinin dilsel aktarım boyutunu da göz önüne almaktır. Bir kavramın neye gönderim yaptığı, çağrıştırdığı olgunu anlamlandırabilmek için gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin doğru anlaşılması gerekir. Bunun için de çevirmen sözcük bilgisine sahip olmalı ve sözcüğün gösteren ve gösterilenini bilmelidir. Sözcük bilinmiyorsa ya da gösteren-gösterilen arasında ilişki kurulamıyorsa çevirinin sekteye uğraması söz konusu olabilir. Bu nedenle mikro bir yapıya sahip görünen anlambilimsel çeviri stratejilerinin makro bir bakış açısıyla ele alınarak onu iletişimsel çeviri stratejisiyle entegre edici yöntemlerin geliştirilmesi gerekir. Bu noktada çevirinin işlevci çeviri kuramlarının savunduğu gibi erek odaklı olarak ele alınmayıp, yerine göre kaynak yerine göre erek odaklı olabileceği ileri sürülebilir.

Kaynakça

- Abdellah, A. S. (2003). Meaning: Sense and Reference. (A. S. Abdellah, Dü.) 10 29, 2015 tarihinde <http://www.svu.edu.eg>:
<http://www.svu.edu.eg/faculties/education/cv/manaheg/antarresearch/research/lesanyat/Meaning%20Sense%20and%20Reference.pdf> adresinden alındı.
- Aksan, D. (1995). Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: TDK.
- Aksan, D. (2009). Anlambilim. Ankara: Engin yayınevi.
- Akşehirli, S. (2004). Temel Anlambilim (Semantik) Kavramları üzerine bir İnceleme. İzmir: Ege Üniversitesi, SBE.
- Berger, A. (2004, 06 17). Semiotic Analysis. 10 29, 2015 tarihinde <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/home>:
http://uk.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/5171_Berger_Final_Pages_Chapter_1.pdf adresinden alındı.
- Cambridge Dictionary. (tarih yok). Dictionary, Cambridge, 12, 24, 2017 tarihinde www.dictionary.cambridge.org:
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cheese> adresinden alındı
- Chandler, D. (2007). Semiotics: The Basics. Londra&Newyork: Routledge, Taylor&Francis Group.
- Çelebi, V. (2016). Çağdaş Mantıkçı Anlam Kuramında Dil-Dünya İlişkisi ve Metafizik'in Yadsınması. "Kaygı" Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 76.

De Swart, H. (1998). Introduction to Natural Language Semantics. Stanford: CSLI.

Erden, N. B. (2011). Anlambilim erevesinde Kelime ve ağrışım İlişkisi. 1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics (s. 987-993). Saraybosna: Gazi Üniversitesi.

Essays, U. (2013, 11 01). Theories Of Denotation And Connotation Cultural Studies Essay. 10 27, 2015 tarihinde <http://www.uniassignment.com>: <http://www.uniassignment.com/essay-samples/cultural-studies/theories-of-denotation-and-connotation-cultural-studies-essay.php> adresinden alındı.

Hethrington, C. (2014, 02 04). Denotation and Connotation. 10 25, 2015 tarihinde www.christopherhethrington.com: <http://www.christopherhethrington.com/2014/denotation-and-connotation/> adresinden alındı

Klein, K., Salow, A., & Christiansen, N. P. (2000). Denotation and Connotation. Provo: Brigham Young University Publishing.

Köktürk, ř., & Eyri, ř. (2013). Dilbilim ve Göstergebilim: Ferdinand De Saussure ve Göstergebilimi Anlamak. Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Dergisi, 2, 123-136.

Lyons, J. (1977). Semantics I. Cambridge: Cambridge University Press.

Onan, B. (2012). Dil Eğitiminin Dilbilimsel Temelleri: Ferdinand De Saussure'n Genel Dilbilim Kuramında Dil Eğitimiyle ilgili Bulgular. Mustafa Kemal Üniversitesi SBE Dergisi, 9(17), 219-243.

Palmer, F. R. (1981). Semantics-Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press.

Saussure, F. D. (2014). Genel Dilbilim Dersleri. (S. Kılıç, ev.) İstanbul: İthaki.

Seiler, R. M. (2014). Semiology // Semiotics. 10 30, 2015 tarihinde [www.ucalgary.ca](http://people.ucalgary.ca/~rseiler/semiolog.htm): <http://people.ucalgary.ca/~rseiler/semiolog.htm> adresinden alındı.

Szcz, L. (2012). On Sense and Reference in Semantics. Brno, ek Cumhuriyeti: Masaryk Üniversitesi.

Tuzlak, A. (2010, 06 01). Denotation/Connotation. 10 22, 2015 tarihinde <https://bowvalleycollege.ca/>: https://bowvalleycollege.ca/Documents/Learning%20Resource%20Services/LibRARY%20Learning%20Commons/E-Resources/Study%20guides/writing%20deno_conno.pdf adresinden alındı.

Anlambilim Teorilerindeki Temel ve Yan Anlam Kavramları ve Anlambilim-
Çeviribilim İlişkisi

Türk Dil Kurumu (TDK). (tarih yok). Güncel Türkçe Sözlük. 10 30, 2015 tarihinde www.tdk.gov.tr:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts adresinden alındı.

Türk Dil Kurumu (TDK). (tarih yok). Güncel Türkçe Sözlük. 12, 24, 2017 tarihinde www.tdk.gov.tr:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a40120ec05c06.75552486 adresinden alındı.

Türk Dil Kurumu (TDK). (tarih yok). Güncel Türkçe Sözlük. 12, 31, 2017 tarihinde www.tdk.gov.tr:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a490ee7abf059.26100326 adresinden alındı.

Vardar, B. (2001). Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri. İstanbul:Multilingual Yayınları.